

Vybrané ekonomické a alternativní náklady všeobecné branné povinnosti

Článek se svým obsahem zabývá obecnými aspekty ekonomické analýzy a definováním možných ekonomických nákladů všeobecné branné povinnosti. Cílem tohoto článku je snaha zvýšit transparentnost ekonomického pohledu při rozhodování o personálním obsazení ozbrojených sil, především AČR.

* * *

Který systém rekrutace do ozbrojených sil, tj. **všeobecná branná povinnost**, nebo **profesionální armáda**, je schopen splnit politicky vytyčený cíl národní bezpečnosti s nejnižšími ekonomickými náklady?

V odpovědi na tuto otázku musí být brány v úvahu všechny ekonomické náklady, které s tímto problémem vznikají, a ne pouze náklady týkající se rozpočtu či přímo armády. To znamená, že je nutno, vedle bezprostředně rozpočtových nákladů na zbraně, infrastrukturu, běžný provoz a mzdy, zahrnout sem také **alternativní náklady** (*opportunity costs*).

Alternativní náklady jsou charakterizovány jako **hodnota ušlého statku, služby či příjmu**. To znamená, že vznikají např. vojákům, když v průběhu základní vojenské služby nemohou vykonávat samostatnou výdělečnou činnost. Jejich alternativním nákladem se stává **ušlý příjem**, který by mohly získat v civilním sektoru. Z ekonomického pohledu je nutno minimalizovat jak sumu rozpočtových nákladů, tak i sumu všech nepřímých alternativních nákladů při zajišťování stejné úrovně bezpečnosti.

Všeobecné branné povinnosti v období fiskální restrikce jsou politici nakloněni z důvodu nižších nákladů na pracovní sílu, která je představována vojáky základní služby. Proti všeobecné branné povinnosti vystupují především argumenty nižší míry identity vojáků základní služby s vytyčenými cíly branné politiky. Dále to jsou dodatečné permanentní náklady na běžný vojenský výcvik, kterým musí projít každý nový voják vstupující do ozbrojených sil.

Naproti tomu je profesionální armáda představována vyšší mírou identity vojáků s vytyčenými cíly a nižšími dodatečnými náklady na běžný vojenský výcvik, tj. výcvik a zaškolení každého nového vojáka. Vojenský profesionál během své služby v ozbrojených silách také získává užší specializaci pro plnění svých bojových úkolů, která musí být náležitě oceněna. Argumenty proti spočívají především v nákladech na platy a sociální zázemí vojenských profesionálů.

Rozdíl v ceně práce u obou variant je způsoben především mírou dobrovolnosti vstupu do ozbrojených sil. I přes tento rozdíl je ovšem nutné provést analýzu všech ekonomických nákladů, které nemusí být představovány pouze rozpočtovými výdaji kapitoly MO, pro komplexní pohled na daný problém.

Kategorizace a definování jednotlivých a celkových nákladů

Předpokládejme následující členění jednotlivých nákladů na jednoho vojáka základní služby (pro názornost budeme opomíjet vojáky vykonávající náhradní vojenskou službu):

A. Náklady zahrnuté v kapitolním rozpočtu ministerstva obrany

- služné,
- jiná peněžní plnění jako např. náhrady za nedodanou stravu,
- věcná plnění jako např. zajištění stravy, výstroj, VÚP,
- alikvotní podíl fixních nákladů jako např. zajištění ubytování, lékařská péče, administrativní náklady.

B. Náklady zahrnuté v ostatních kapitolách státního rozpočtu

- sociální a zdravotní pojištění placené státem v době konání vojenské základní služby,
- sociální dávky např. u ženatých vojáků.

C. Náklady nezahrnuté v žádné kapitole státního rozpočtu

- hodnota obdržení vojenského výcviku, vzdělání a výchovy
(tyto náklady lze ztěžít kvantifikovat).

Z pohledu vojáka základní služby, výše uvedené náklady jsou zároveň jeho **příjmy**, které obdrží po dobu výkonu služby v ozbrojených silách. Tyto příjmy je nutno následně porovnat s jeho alternativními náklady, tj. potenciálními ušlými příjmy v civilním sektoru. V našem případě se tímto alternativním nákladem stává **průměrná mzda**, kterou by voják obdržel v civilním sektoru. Zde je nutno zohlednit následující skutečnosti:

- věk, vzdělání, kvalifikace vojáka,
- průměrná mzda v daném oboru,
- nezaměstnanost v daném oboru,
- pravděpodobnost získání průměrné mzdy vzhledem k případné nezaměstnanosti v daném oboru.

Dalším možným alternativním nákladem je hodnota tzv. **odpisu lidského kapitálu**, který nastává v průběhu konání služby v ozbrojených silách. Sem můžeme zařadit především nemožnost vojáka si v průběhu základní vojenské služby rozšířit kvalifikaci či vzdělání, které by potenciálně využil ve svém civilním zaměstnání, ale také zastarávání jeho dosavadní kvalifikace před jeho nástupem do ozbrojených sil.

Ovšem **odpis lidského kapitálu** lze opět ztěžít kvantifikovat. V případě, že bychom provedli vzájemné započítání hodnoty obdržení vojenského výcviku a vzdělání s hodnotou odpisu lidského kapitálu, tj. porovnání příjmů a nákladů, alternativní náklady by převažovaly.

Výsledkem tohoto procesu definování všech možných kvantifikovatelných příjmů a nákladů z pohledu vojáka základní služby je následná sumarizace:

$$\frac{\text{relevantní průměrná roční mzda} \\ - \text{roční příjmy vojáka } (A+B)}{\text{výsledek}}$$

Výsledek sumarizace může mít tyto varianty:

- (1) **průměrná roční mzda > roční příjmy vojáka**, pro vojáka je služba v ozbrojených silách nevýhodná, protože civilní sektor mu umožňuje zajistit si vyšší příjmy
- (2) **průměrná roční mzda < roční příjmy vojáka**, pro vojáka je služba v ozbrojených silách výhodnější než potenciální civilní zaměstnání
- (3) **průměrná roční mzda = roční příjmy vojáka**, voják je indiferentní vůči službě v ozbrojených silách či civilnímu zaměstnání

Nutno ovšem podotknout, že dva stejně vysoké příjmy ze dvou různých činností nemusí jednotlivci přinést vždy stejný užitek. Každý jednatel se rozhoduje na základě svých preferencí. Proto může upřednostňovat jednu činnost před druhou, ačkoli příjmy s obou jsou shodné.

Konkrétně v našem případě voják základní služby bude vždy upřednostňovat civilní zaměstnání před službou v ozbrojených silách. Potom budeme muset příjem vojáka z výkonu vojenské základní služby doplnit o faktor averze, který samozřejmě je u každého jednotlivce jiný. Tento faktor si můžeme označit jako $Avzs$. Jeho hodnota se může pohybovat v rozmezí $0 \leq Avzs \leq 1$. Např. hodnota $Avzs = 0,5$ představuje, že pro vojáka má příjem za výkon služby v ozbrojených silách ve výši 10 000 Kč stejnou užitečnost jako potenciální příjem 5000 Kč v civilním sektoru.

Pokud bychom chtěli výše uvedené výsledky zveřejnit na všechny vojáky základní služby, musela by být pro jednoduchost použita pouze průměrná roční mzda za dané období (např. průměrná mzda v ČR za rok 1999) multiplikovaná průměrnou hodnotou pravděpodobnosti získání zaměstnání a průměrné roční příjmy získané vojákem za výkon služby v ozbrojených silách multiplikované průměrným faktorem $Avzs$. Tyto veličiny by se následně vynásobily počtem vojáků základní služby za daný rok a vzájemně se porovnály podle výše uvedeného vztahu.

Celkové náklady na vojáky základní služby, tj. $A+B$, zároveň slouží pro porovnání ekonomických nákladů jednotlivých systémů rekrutace do ozbrojených sil.

Mezi další náklady všeobecné branné povinnosti, které se neobjevují v položce příjmy vojáka základní služby ani v jeho alternativních nákladech, můžeme zařadit administrativní náklady. Jsou to např. náklady zaměstnavatele vojáka v průběhu konání základní vojenské služby, který je povinen zachovat vojákovi pracovní místo po dobu výkonu služby v ozbrojených silách podle zákoníku práce. Dále to jsou náklady, které vznikají při evidenci vojáků na ÚVS a při odvozech. Pokud by tyto skutečnosti byly zohledněny také ve státním rozpočtu, rozhodnutí o systému ozbrojených sil by nemuselo být doprovázeno obvyklými problémy a nejasnostmi v ekonomické analýze.

* * *

Ekonomický pohled na danou věc je pouze jedním z možných. Při zajišťování tak důležitého veřejného statku jako vnější bezpečnost, hrají svou podstatnou roli i jiné faktory, které v konečném důsledku mohou výsledky ekonomické analýzy zvrátit. Těmito faktory jsou např. vnější ohrožení svrchovanosti a celistvosti státu, ohrožení ústavního zřízení, životů a majetků občanů. Přesto má ekonomika při rozhodnutích o volbě systému rekrutace do ozbrojených sil svůj opodstatněný význam. Tím je neustálé zvyšování transparentnosti a kontrolovatelnosti jednotlivých i celkových ekonomických nákladů, ať už všeobecné branné povinnosti či profesionální armády. Tyto jevy by měly plynout již ze samé podstaty principů demokratické společnosti.

Literatura:

- Schleicher, M.: Die Ökonomischen Lasten der Wehrpflicht. Haupt, Wien 1996.
- Straubhaar, T., Schleicher, M.: Wehrpflicht Oder Berufssarmee? Haupt, Wien, 1996.
- Soukupová, J. a kol.: Mikroekonomie. I. Management Press, Praha 1996.
- Samuelson, P., Nordhaus, W.: Ekonomie. Svoboda, Praha 1991.
- Šefčík, V.: Ekonomika a obrana státu. MO ČR AVIS, Praha 1999.